

**Lépések
a másik felé** Oláh András:
Idegen test,
Hungarovox, 2013.

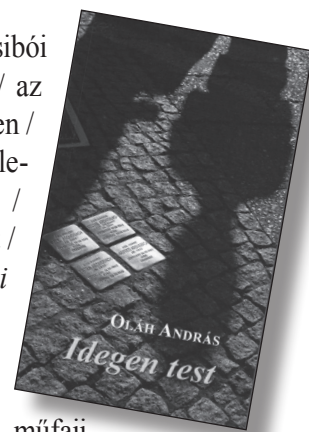
Miután a saját reflexió tárgyává válik, előbb-utóbb lépéseket kell tenni a másik, az idegen felé. Nem feltétlenül csak azért, hogy – harci metaforával élve – legyőzzük a másik idegenségét, és ezzel az elsajátított kitüntetett pozícióba kerüljön. Sokkal inkább azért, hogy egyáltalán nyelvet találjunk a másik felé vezető úthoz. Oláh András új verseskötetének, az *Idegen test*nek talán ez az egyik legfontosabb tapasztalata.

A kötet merengő hangulatát már a borító megélőlejezi, amely metaforaként nehezül a szövegekre. Bócsi Krisztián *Emlékeztető macskakövek* című fotója, melyen két jól kivehető emberalakú árnyék vetül az emléktáblákat magukba fogadó macskakövekre, az emlékezés dilemmáira tereli az olvasó figyelmét.

A nyitó vers egy a XX. század nagy történelmi traumáiból rendre kimaradó nemzedék tapasztalatát közvetíti ironikusan: „eleve rossz évjárat vagyunk: / az ötvenkilencesek mindenképp kimaradtak / – nekünk nem jutott háború sem forradalom / sem terror sem kényszerű emigráció” (*rossz évjárat*). Az első ciklus, a *Szemlesütve* további darabjaiban igen erőteljesen van jelen a közéleti tematika, még ha az események rendszerint általános mivoltuk miatt nem is igazán azonosíthatók konkrét reáliákkal. Ami közös ezekben a versekben, hogy végig alig meghatározható hiányként jelenik meg a nagybetűs Történelem, amely a nagy elbeszélések hagyománya által alakíthatná az embert. Az Izabella királyné gyalui kastélyánál tett látogatás élményében ez kimondottan is közvetítődik: „*van és volt között fényévnyi a távolság [...] / kutyákat uszít ránk a felbőszült idő: / a történelem magántulajdon – nem látogatható – / a kastéllyal a múltat is ellopták*” (*merénylet*). A megszólaló lírai én mindig időbeli távolságból tekint vissza az egyszer megtörténtre, nem a tárgyilagosság elvárásainak eleget tevő szigorral, hanem inkább kiigazító és értékelő megközelítésmóddal. Így válik egy törvénytelen ünnep hangulata, mely során a kokárdák rejtekében ünneplőket egykor a rend őreinek cinikus sorfala korlátozta, kimondott ítéletté e nemzedék számára: „*jó tempóban haladtunk rossz irányba*” (*törvénytelen ünnep*). De az idő mellett ott a tér problémája is, amely sokszor éppen idegenségével, egzotikumával hívja

fel magára a figyelmet: „*a zsidói kastélyparkban bolyongva [...] / az édenkerti szépségű – ám tájidegen / növények – látványa kezdetben lenyűgöz / már-már feledteti az / omladozó falak közül kilúgozott / történelem hiányát*” (*valami hiányzik*).

A második ciklus már címeivel (*Partszélre vetve*) bibliai kontextust és a példázatoság műfaji kódjai felől olvasható horizontot tár elénk. Nem véletlen, hogy ezekben a versekben megnő a társadalmiság felé irányuló érzékenység, illetve új, modern környezetbe, így újraértelmezésre kerülnek a *Szentírásból* ismert történetek, általában a lírai én által valamelyik bibliai szereplő felöltött maszkjának monológ-típusú elmélkedésében. Mindent átható életérzés elkövetői perspektívában a tolvajlás: „*loptam a nőt az ágyat és a kéjt / s lopom az áramot is mely életben tart*” (*tolvajballada*). Ez a vers egyébként Király Zoltán *Tolvajballadájára* íródott, felelve annak záró kérdésére („*mindent összeharácsoltam. / magamtól mit lophatnék?*”): már a vér, a szív, az idegpályák, a csontok, a hús is másé, sőt az emlékek sem ismerősek többé a tolvaj számára. Áldozati szerepben azonban a kifosztottság, a szegénység megélése jelenik meg, amely a cikluscímbe emelt létmetafora továbbgondolásával éri el végső határát: „*partszélre vetve pusztult magányosan / valami eszement önkorlátozásba zárva*” (*gyász*). Az emlékezés és a felejtés határán egyensúlyoz a lírai én, amikor kedves emlékeit sorra veszi az egykori menhelyes cigánylánnyról, aki a kölcsönös odafigyelés során a lázadó kiskamaszt felelősségteljes apaszerepbe helyezte. Ma viszont nem tudni, mi lehet vele, de felismerve sorsának lehetőségeit, marad a sejtés: „*segélyből él a férje olykor megveri / idegen testként utazik ezen a földi járaton*” (*idegen test*). Megjelennek a ciklus verseiben a szociolírára jellemző témabeli sajátosságok, amelyek etikai jellegű kérdésfeltevésekkel párosulnak. E keveredés fontos alapelemét a hit keresése jelenti: egy rokkant fiatalembert öngyilkosságba kerget a „*goromba*” pillanat (*pazarlás*), míg Isten mégiscsak jelen van valahol, és a keresés aktusa által talán fel is lelhető (*az őrizetes, kevés*). De a keresés tapasztalata után ott a felismerés: hiába jár ismerős környéken, mert a „*kettőslelkűek vadonában*” végül is idegennek érzi magát a lírai én. Most például éppen Boldizsár bibliai

ihletettségu szerepében: „nem ismerem ezt a várost / idegen vagyok – betolakodó... / [...] – vajh művének Isten mondd örül-e még” (*Boldizsár monológja*). A lírai én eljut egészen a testi örömök tudatos elfojtásáig és a megtérés öröméig, az egyszerűség és alázat útjára lépve ezzel (*Giovanni di Bernardone megtérése*). A hit megtalálása azonban még nem némitja el teljesen a kétely hangjait (még akkor sem, ha a szituáció szerint a versben megszólaló én maga Isten fia): „amikor kellene nem vagy sehoh / néha hallom még ahogy Barabást kiált a tömeg / – mintha mikrofon-próba volna csak – / de spongyát rá: hisz mióta világ a világ / mégiscsak egyetlen túlélő vagyok” (*ingerküszöb*).

A következő ciklusban (*Fogolycsere*) már megjelenik a szerelem tematikája, illetve a két idegen test közeledésének és távolodásának dinamikája. A fő kérdésfeltevés: hogyan találjon ismét önmagára két ember, akiknek egykor közük volt egymáshoz? E kérdés köré szerveződik a kapcsolat kezdetének, a szakításnak, az emlékezésnek és az újbóli egymásra találásnak a folyamata. A szerelem és a testi közellét áttételes módon, a természeti jelenségek megszemélyesítése révén válik érzéki kölcsönhatássá: „letéptem rólad az éjszakát / a hajnal veritékétől átnevedesedve / vadul kóstolgattalak” (*kikoptak*). Majd ez a kölcsönhatás a szakítás után megmarad két régi tett, illetve két idegen test oda-vissza ható cserefolyamatának: „– elengedtelek hát s elengedtél te is: / nem volt ez más mint szimpla fogolycsere” (*fogolycsere*). A zárójelbe tett kapcsolat újraértékeli az együtt eltöltött időt. Ami egykor hosszabbnak és állandóbbnak tetszett, ma már bizonyítottan csak egy állomás volt a lírai én életében: „ideiglenes lakód voltam / – átszállóvendég” (*zárójelben*). Mikor már végleg eltűnik a másik testi közelsége, akkor válik igazán nyilvánvalóvá a tapasztalat: akit eddig ismerősnek, némiképp sajátak is hihettünk, valójában idegen, és ami eddig közelségnek számított, valójában áthidalhatatlan távolság volt. Egy ilyen tapasztalat horizontjából szólal meg a *magamtól féltetek* kötet címmé emelt tapasztalata: „idegen test voltál – keresztfa s nem oltár.” A kapcsolat alapját jelentő „mi” végül is egy leleplezett illúzióknak bizonyult: „semmi kéttség: a többes / szám első személy hamis” (*a végzet*). Az emlékezés azonban mégis vádat ébreszt a lírai énbén: ki a hibás a mellékvágányra tévedt kapcsolat miatt? A másíknál eltöltött vendéglét soha nem válik otthonossággá, mégis az újbóli egymásra találás felül

tudja írni a racionális érveket, és a testi közelségtől feléledő vágy elsöprő erővel közelíti egymáshoz a két idegen testet: „»ne itt« – suttogod vakon / mégis engedelmesen hanyatlasz / a konyhaasztalra s hagyod / hogy elkóborolt utasod legyenek” (*hajnali kávé*).

A *Menedék* ciklus versei általánosabb létkérdésekre, illetve létdilemmákra keresnek válaszokat. A halál, a magány, a pusztulás hatja át a szövegeket. Megjelenik a megbontott anyag képe, mint a test metaforája, amely merészebb képzettársításokat enged meg, mint az eddigi versek test-képei. Mégis – tematikai sokfélesége ellenére – azt kell mondanom, ez a kötet leginkább egyenetlen színvonalú ciklusa. Ígéretét – érvényes válaszokat kínálni a léttel kapcsolatos dilemmákra – aligha képes beváltani. A versekben megjelenő létmetaforák többsége ugyanis egyszerűen üres, illetve banális marad: „rongyos kifestőkönyv az élet / s benne kitört hegyű ceruza vagy” (*testet megbontott anyag*) vagy: „de lejárt bankkártya maradsz csupán / amit elnyel az éhes automata” (*menetrend szerint*). Hasonlóan üresek és hiteltelének az itt olvasható zárt formákban megírt versek. Oláh András sokkal jobban érzi a szabadvers ütemét, gondolati ritmusát, összességében teherbírását, mint az ütemhangsúlyos, rimes-asszonáncos versekét. Ez utóbbiak inkább tűnnek a ciklusban stílusimitációnak, mint önálló műalkotásnak (*végállomás; határviták*). Az erőltetett alliterációk sem működnek igazán: „a romokon szerelmet szerelnek / reménytelen szeretők” (*belenőve a csöndbe*). Összességében csupán egy-két vers képes felemelkedni a kötet általános színvonalához. Ilyen a környezet pusztulását finom megszemélyesítésekkel érzékeltető *pusztulóban*: „a sövénykerítés mögött tetszhalott kert / s ahol tanya állt most romok: / ami használható volt széthordták rég”. Valamint a tartós jelenlétre, megőrzésre biztosított formalinban áztatott test képét középpontba állító *menedék*: „testet szemérmetlen egykedvűséggel / ázik a formalinban valahol / egy kutatólaboratóriumban”.

Az utolsó ciklusban (*A nagyapák csöndje*) ismét a történelem kerül előtérbe, de ezúttal nem egyéni vagy nemzedéki megtapasztalásként, hanem elsősorban a családi legendáriumra való emlékezés közvetítésével. A kisgyerek, aki a padláson kutat a régi kacatok között mindenféle kincsek után, még nem tudja felfogni, csupán a felnőtt távlatából válik világossá számára, mekkora értéket hagy veszni „a spárgával gondosan összekötözött / levelek és képeslapok” sokaságával szemben tanúsított érdektelenséggel, amely

a könnyed, átgondolatlan szelektálás során okoz mérhetetlen és helyrehozhatatlan károkat (*az elvesztett titkok*). De a történelmi igazságtalanságok sem tudnak feledésbe merülni az egyéni sorsra való emlékezésben. A diktatúrák félelmetes hatalma, a tudatlansággal párosuló rosszakarat, az ellenségképzés és a rendszer belső logikájának önellentmondásai vezettek nem egyszer a jóvátehetetlen sorstörésekhez: „s néhány emelet magasból földet érve / kijózanodtál: szánakozó mosollyal / figyelted az egy töről fakadó örömet / amikor a párnád alatt találtak rózsafüzért / hisz még arra sem figyeltek hogy református vagy” (*a nagyapák csöndje*). Úgy tűnik, áthidalhatatlan távolság van az én és a te, illetve a saját és a másik között mind időben, mind pedig térben. Olyan távolinak tetsző a másik világa, hogy a múltra való emlékezés és a saját elfogultságokkal való perlekedés sem tudja mindig megszólítani az idegent: bár hatással bír a másik a jelenre, végül mégiscsak hozzáidegenedik a hall-

gatáshoz, a csöndhöz (*távolságok*). Így válik a múlt feldolgozása egy közel sem egyszerű és egyértelmű családtörténet részévé.

Oláh András verseskötete végig érvényes nyelvet keres ahhoz, hogy megragadhassa az én és a másik, a saját és az idegen (test) között folyamatosan újraképződő, horizontálisan és vertikálisan szélesedő tapasztalatokat. Így jut el a nemzedéki gondoktól a (bibliai) hagyomány megszólításán át a szerelemig, a testi vágyig, az általánosabb létdilemmáig és az emlékezés problémájáig. A verseket olvasva úgy érezhetjük néha – még ha a ciklusok szigorúan megszerkesztettek is –: ez a keresés nem biztos, hogy mindig elég tudatos és kellően reflektált. Ahogyan az sem lehet kétséges előttünk: nem mindig éri el a célját. De már maga a megtett út is azt jelzi, az idegenség párbeszédbe vonása fontos része lesz ennek a lírának.

Csordás László

„**Hazakerül a lélek**” Gacsályi József:
Mindenem,
Fekete Sas Kiadó, 2014.

A Szekszárdon élő hetvenéves Gacsályi Józsefnek eddig négy, nem akármilyen önálló verseskötete jelent meg: *A völgyeken át* (1982), *Kövek, virágok* (1995), *Angyalok alvó szárnya* (2006), *Ballada Ninivében* (2011). A friss kötet, amely az összegyűjtött verseket tartalmazza, mindezek summája. A tanárként, könyvtárosként dolgozó, közben nagy műgonddal csupán a „válogatott verseit” megíró költőről – aki Kis Pál Istvánnal együtt több portréfilmet is jegyez (Szakály Ferenc, Illyés Gyula, Mészöly Miklós, Lázár Ervin, Baka István, Tamás Menyhért, Csengey Dénes stb.) – a hely, Szekszárd és környéke kultúrára fogékony érdeklődőin kívül hallott-e egyáltalán valaki is?

A fővárostól való elszigeteltség tenné, vagy a magyar líra (pontosabban, a magyar irodalom) jobbra Budapest-centrikussága, hogy ilyen kitűnő költők rejtve maradnak? Ehhez az ismeretlenséghez természetesen hozzájárult a költő csendes személyisége is: szerénysége, a különféle szereplésektől való visszahúzódása, az írással szembeni alázata. A ritkán megszólaló költő csak a teremtést („csak a teremtés érvényes csak a / teremtés” – *Krakkói szép Máriácska*):

a verset, a Babits Mihállyal megszentelt égből ereszkedőt, Isten adományát tartja fontosnak.

Azt a helyi színnel, a couleur locale-lal gazdagodó, ám minden ízében az egyetemes felé táguló lírát, amely az égi és a földi oltár között kozmikus igénnyel az ember panaszszavát, a kiürült égitestek magányát, a büntől való eloldódás – megszabadulás – tisztító keservét, a hatalom gerincroppantó szorítását, a mise ünnepi sugárzását, a görögök és rómaiak, s mindenekelőtt a Történelem és a *Biblia* mint metafora, mint cselekvésmozzanat emelkedését és süllyedését, az Evangélium tanítását, a hóhér és a hóhéri idő álarcát, a hajdani nagyhatalmúak elenyészését énekli. Fölzabadultan, forma-mívesen, némelykor groteszkre hajlóan, ám legtöbbször komolyan, a mindig mindenből tanuló tanító bölcsességével. „Megvívtuk Tróját Hektor s Priamosz ma csak árnyak / s mégis kérdelek én most kik a győztesek itt / nézd most is kel a fény – Ilion fala homlokig üszkös / s göggel lépked a nap fenn a gázos romokon” (*Levél Ithaka királyához*).

Minden sorából az ódon maiság süt ki. Elsüllyedt birodalmak korunkba repülőszárnyként való becsapódása olyan üdítő terrénomot rajzol a sokfelé kalandozó elme szigetére – nemcsak a lég, a politika is

